

PRACOWNIA DOKUMENTACJI KSIĘGOZBIORÓW HISTORYCZNYCH W DZIALE ZBIORÓW SPECJALNYCH BIBLIOTEKI NARODOWEJ

Geneza Pracowni sięga 1990 r., kiedy to Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego podjął dyskusję nad problemem zbiorów przemieszczonych i przejętych. W wyniku działań Towarzystwa opracowano dwa dokumenty, będące apelem o rozpoczęcie szeroko zakrojonych, pogłębionych prac badawczych dotyczących nie tylko zbiorów przemieszczonych i przejętych, lecz w ogóle polskich księgozbiorów historycznych.

PTB zaproponowało powołanie wyspecjalizowanej placówki badawczej, która podjęłaby program badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi i w ich wyniku przygotowała informator o tychże zbiorach. Dzięki porozumieniu pomiędzy Biblioteką Narodową, Ministerstwem Kultury i Sztuki oraz Towarzystwem – dnia 1.10.1990 r. w strukturze organizacyjnej BN, w ramach Działu Zbiorów Specjalnych, utworzona została Pracownia Dokumentacji Księgozbiorów Historycznych, a w ślad za nią powołano Radę Programową ds. Dokumentacji Księgozbiorów Historycznych.

Do zadań Pracowni należy m.in.:

1. Gromadzenie danych o księgozbiorach historycznych w bibliotekach polskich, o polskich księgozbiorach historycznych w bibliotekach zagranicznych oraz prowadzenie ewidencji tych księgozbiorów.

2. Prowadzenie działalności informacyjnej i konsultacyjnej w zakresie zainteresowań Pracowni.

3. Opracowywanie i publikowanie informatorów oraz katalogów dotyczących księgozbiorów historycznych.

4. Prowadzenie prac badawczych i metodycznych w zakresie dokumentacji księgozbiorów historycznych.

5. Organizowanie współpracy Biblioteki Narodowej z otoczeniem krajowym i zagranicznym w zakresie dokumentowania księgozbiorów historycznych.

Z apelem o tę współpracę zwracamy się do całego środowiska bibliotekarskiego. Tę gigantyczną pracę, jaką jest zdokumentowanie i odtworzenie w miarę pełnego obrazu istniejących jeszcze i straconych bezpowrotnie zasobów polskich zbiorów historycznych oraz dziejów polskiego kolekcjonerstwa, możemy wykonać tylko zespołowo, przy pełnym zrozumieniu i życzliwości wszystkich opiekunów i posiadaczy tychże zbiorów.

Nasze obecne prace skupiają się na gromadzeniu dokumentacji wszystkich zachowanych w całości (to rzadkość), częściowo, szczątkowo, bądź też już nie

istniejących księgozbiorów historycznych (tworzonych od zarania gromadzenia ksiąg w Polsce aż do 1950 r.), które funkcjonowały jako kolekcje zamknięte i zakończone w określonym czasie (np. z powodu śmierci właściciela, likwidacji instytucji itp). Przy czym interesują nas księgozbiory tak instytucji, fundacji, stowarzyszeń jak i prywatne, istniejące samodzielnie, bądź jako fragmenty innego zbioru, np. stanowiące integralną część dużych, rozwijających się bibliotek (np. Biblioteki Narodowej, Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie i in.).

W wyniku działalności dokumentacyjnej ma powstać *Informator o polskich księgozbiorach historycznych i powstałych na ziemiach polskich do 1950 r.* Jak wskazuje tytuł, informator objąłby swym zasięgiem księgozbiory powstałe i/lub istniejące w historycznych granicach Polski oraz księgozbiory polskie tworzone poza granicami kraju.

Postępując się zamiennie terminami „księgozbiór historyczny”, „kolekcja” mamy na myśli zbiór posiadający wartość artystyczną lub historyczną jako całość, niezależnie od rodzajów i wartości poszczególnych składników.

Przy doborze księgozbiorów będziemy się kierować przyjętymi przez nas następującymi kryteriami liczbowymi:

- do XVI w. – od 5 książek;
- wiek XVII – od 20 książek;
- wiek XVIII – od 50 książek;
- wiek XIX, do lat 60-tych – od 100 książek;
- po 1863 r. – od 300 książek;
- wiek XX – od 1000 egz.

Niezależnie od wielkości kolekcji kryterium kwalifikującym do rejestracji jest znamienitość zbieraczy (osób lub instytucji).

Kolekcje opisywane będą według przedstawionego poniżej schematu budowy hasła. Jest to projekt, który zamierzamy przetestować w próbnym wykazie haseł.

Proponowany schemat budowy hasła:

I. Dane ogólne

1. Nazwa miejscowości (kraju), w której powstał lub przechowywany był/jest księgozbiór.
2. Nazwa opisywanej instytucji (z latami działania) lub właściciela księgozbioru (daty życia lub wiek, profesja, stanowisko itp.).
3. Nazwa instytucji lub osoby prywatnej obecnie przechowującej zbiory.
4. Adres obecnego posiadacza.

II. Dane o kolekcji

1. Data i miejsce powstania kolekcji – o ile dane te różnią się od informacji podanych w pkt. I.1 i I.2, ewentualnie je uszczegóławiają.
2. Dane liczbowe o całości zbioru w woluminach lub jednostkach inwentarзовych wydawnictw zwartych i ciągłych, z ewentualnym wskazaniem liczby rękopisów, starych druków i innych rodzajów zbiorów specjalnych.

III. Charakterystyka zbioru

1. Etapy dziejów kolekcji z wyszczególnieniem dat przemieszczeń, rozproszenia (do momentu unicestwienia zbioru lub wchłonięcia go przez inne księgozbiory).

2. Obecny stan księgozbioru i jego opracowania (szacunkowe dane liczbowe dotyczące zachowanych partii, informacje o odrębnych kartotekach, katalogach, inwentarzach).

3. Zbiory nieksiążkowe kolekcji.

4. Proweniencje (w układzie chronologicznym).

IV. Bibliografia i wykaz źródeł

Pod każdym hasłem podane zostanie piśmiennictwo ogólne o danym księgozbiornie w wyborze oraz niektóre prace przyczynkarskie, które pozwoliły na uszczegółowienie informacji przytoczonych w opisie. Całość dopełnią wykazy: piśmiennictwa i ważniejszych skrótów oraz indeksy: nazwisk i nazw instytucji, topograficzny; planujemy także indeks chronologiczny proveniencji (alfabetycznie wg wieków).

Mamy nadzieję, że te szczegółowe informacje pozwolą zorientować się pracownikom bibliotek i opiekunom zbiorów, czy w znanych sobie księgozbiornach istnieją kolekcje, które odpowiadają powyższym kryteriom. Bardzo prosimy o zgłaszanie wszelkich informacji w tej sprawie do Pracowni (Biblioteka Narodowa, Pracownia Dokumentacji Księgozbiorów Historycznych, al. Niepodległości 213, 00-973 Warszawa, tel. 25-92-71 w. 518). Jeśli ktoś z Państwa chciałby i mógłby podjąć z nami bliższą współpracę i nawiązać bezpośredni kontakt – będzie to dla nas bardzo cenne. Liczymy na zrozumienie nadrzędności idei, która przyświeca temu ogromnemu przedsięwzięciu, na profesjonalną świadomość, iż wiedza o gromadzonych przez pokolenia Polaków księgozbiornach, będących integralnym elementem naszego dziedzictwa kulturalnego – jest ważna nie tylko dla statystyki bibliotecznej, lecz dla zrozumienia i przechowania naistotniejszych cech kultury narodowej.